BOSHLANG‘ICH SINF O‘QITUVCHILARINI TAYYORLASHGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Shoymatova Gulnoza G‘ulomjon qizi
GDPI, Boshlang‘ich ta’lim metodikasi kafedrasi stajyor-o‘qituvchisi
Muxammedova Muslima Bexzod qizi
GDPI, Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi 1-bosqich talabasi
muslimabexzodovna@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda boshlang‘ich ta’lim tizimida faoliyat yurituvchi kadrlar tayyorlashning zamonaviy metodologik asoslari, xalqaro tajribalar va ta’limni raqamlashtirish jarayonlari tahlil qilinadi. Maqolaning o‘ziga xosligi shundaki, unda texnologik rivojlanish sharoitida o‘qituvchining ma’naviy-axloqiy qiyofasi va tarbiyachi sifatidagi roli ustuvor masalasi sifatida talqin etilgan. Ta’lim tizimidagi raqamli platformalarga o‘tish jarayonining afzalliklari bilan birga, tarbiya komponentining yo‘qolib borishi xavfi va uning yechimlari ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: Boshlang‘ich ta’lim, pedagogik etika, Alpha avlodi, raqamli transformatsiya, ma’naviy-axloqiy tarbiya, TPACK modeli, sun’iy intellekt, pedagogik imidj, ta’lim inqirozi, emotsional sinxronlik.

Boshlang‘ich sinf — ta’lim tizimining fundamenti hisoblanadi. Bugungi "Alpha avlodi" bolalariga ta’lim-tarbiya berish uchun o‘qituvchi shunchaki bilim beruvchi emas, balki fasilitator va texnologik yo‘lboshchi bo‘lishi, odob-axloqi, tarbiyasi hamda xulqi bilan namuna bo‘lishi talab etiladi. Hozirgi kunda pedagogik ta’lim oldida turgan asosiy vazifa — o‘qituvchini qolipli fikrlashdan chiqarib, uni kreativ va o‘zgaruvchan sharoitga moslashuvchan qilib tayyorlashdir.

Boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarini tayyorlashda jahonning yetakchi olimlari va amaliyotchi pedagoglari o‘ziga xos modellar ishlab chiqishgan. Xususan, "Zamonaviy o‘qituvchi tayyorlash modelida pedagogik bilim, mazmun bilimi va texnologik bilimning integratsiyasi (TPACK) asosiy o‘rinni egallashi lozim". Darhaqiqat, o‘qituvchi fanni bilsa-yu, uni texnologiya orqali tushuntira olmasa yoki texnologiyani bilsa-yu, pedagogik usulni noto‘g‘ri tanlasa, ta’lim samaradorligi pastligicha qoladi. Eng muhimi, bilimi bo‘lsa-yu, bugunning va zamonning talabi bo‘lgan madaniyat, etika hamda tarbiya o‘z xatti-harakatlarida namoyon bo‘lmasa, muhim qadriyatlar o‘z o‘rni va ta’sirini yo‘qotadi.

Bizning tizimda ham faqat quruq "metodika"ni o‘rgatish davri o‘tdi. Bo‘lajak o‘qituvchi oliygohning o‘zidayoq sun’iy intellekt bilan ishlash, ma’lumotlarni vizuallashtirish va bolaning psixologik holatiga qarab algoritmni o‘zgartirishni o‘rganishi shart. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ta’lim sifatining 70% dan ortig‘i bevosita o‘qituvchining darsga tayyorgarligi, motivatsiyasi va uning shaxsiy namunasiga bog‘liq[4]. Zero, bolaga berilgan quruq bilim va texnologik ko‘nikma tarbiya bilan sug‘orilmas ekan, bu "sovuq intellekt" jamiyat uchun foydadan ko‘ra zarar keltirishi mumkin.

Bugun rivojlangan mamlakatlarda kuzatilayotgan ta’lim inqirozi — bu bilimsizlik emas, balki tarbiya va ma’naviyatning texnologiya soyasida qolib ketganligidir. Shuning uchun bizga "Robot-o‘qituvchi" emas, balki "Qalb o‘qituvchisi" kerak. O‘qituvchi robot bajara olmaydigan yagona ishni — mehr berishni, milliy qadriyatlarni bolaning ongiga singdirishni ustuvor vazifa deb bilishi shart.

Raqamlashtirish va "Ma’naviy filtrlash"da yuzaga kelayotgan muammolar haligacha o‘z muqobil yechimini topgani yo‘q. Shunday vaziyatda o‘quvchilarga faqat tayyor yechimlarni taqdim qilmasdan, ularga sabab va oqibatlarni ko‘rsatish, har bir axborotga tanqidiy qarashni o‘rgatish zarur.

Maktablarda qog‘ozbozlik kamayib, ishlarning onlayn platformalarga ko‘chishi o‘qituvchini dars rejasini qo‘lda yozish majburiyatidan ozod qildi. Natijada o‘qituvchi o‘zining bor diqqatini o‘quvchi bilan bevosita muloqot qilishga yo‘naltirish imkoniga ega bo‘ldi. Biroq, bu jarayonning "nojo‘ya ta’siri" ham mavjud.

Muloqot tanqisligi va ta’limning quruq raqamlarga ko‘chishi oqibatida ustoz va shogird o‘rtasidagi o‘sha qadimiy, muqaddas ma’naviy ko‘prik — emotsional sinxronlik uzilmoqda. O‘qituvchining diqqati raqamli platforma algoritmlariga asir bo‘lishi natijasida, u o‘quvchining nodaverbal signallarini — ko‘zlaridagi mikroekspressiyalar va tana tilidagi latent o‘zgarishlarni interpretatsiya qilish (o‘qib olish) qobiliyatidan mahrum bo‘lmoqda. Natijada o‘qituvchi shunchaki axborot

uzatuvchi operatorga, ta’lim esa tarbiyadan mahrum bo‘lgan texnologik konveyerga aylanib qolmoqda.

Sun’iy intellektga haddan tashqari bog‘lanib qolish o‘qituvchining shaxsiy "men"i, ruhiyati va milliy tarbiya elementlarining yo‘qolishiga sabab bo‘lmoqda. Shuning uchun platformalarni shunday loyihalashimiz kerakki, u o‘qituvchining o‘rnini bosmasin, balki unga bolaning tarbiyasi bilan shug‘ullanishi uchun ko‘proq vaqt ajratsin.

Yaponiyaning ta’lim modelida boshlang‘ich sinflarda 3-sinfga qadar imtihon o‘tkazilmasligi, asosiy e’tibor bilimdan oldin axloqqa qaratilishi biz uchun katta darsdir. "Ta’limning maqsadi — insonni nafaqat aqlli, balki ezgu niyatli qilishdir. Tarbiyasiz berilgan ta’lim — insoniyat qo‘lidagi qurolga o‘xshaydi"[5]. Ushbu g‘oya Abdulla Avloniy bobomizning: "Tarbiya biz uchun yo hayot — yo mamot, yo najot — yo halokat, yo saodat — yo falokat masalasidir"[1] degan o‘lmas so‘zlari bilan hamohangdir.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘qituvchisini tayyorlashda zamonaviy yondashuv — bu yuksak texnologiya va yuksak insoniylik uyg‘unligidir. Ma’naviy qashshoqlikdan qutulish bizning bosh maqsadimiz bo‘lishi shart. Kelajak o‘qituvchisi — bu kompyuter tilini ham, bolaning qalb tilini ham birdek tushunadigan, o‘z xulqi bilan jamiyatga nur taratuvchi shaxsdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Avloniy A. Turkiy Guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi, (1992).
2. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan, (2006).
3. Mishra, P., & Koehler, M. J. Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK). – Teachers College Record, (2006).
4. OECD. TALIS 2018 Results: Teachers and School Leaders as Lifelong Learners. – Paris, (2018).
5. Sahlberg, P. Finnish Lessons 2.0: What Can the World Learn from Educational Change in Finland? – New York, (2015).
6. Yusupova F. Zamonaviy o‘qituvchining ma’naviy-axloqiy qiyofasi va AKT kompetensiyasi. – Toshkent: Noshir, (2023).